

IZ RUKOPISNE OSTAVŠTINE BRANKA VODNIKA: DRAMA *SFINGA*

Tea Rogić Musa

UDK 821.163.42.09Vodnik, B.-2

Glavni je predmet članka drama *Sfinga* Branka Vodnika, dramsko djelo koje se čuva u autorovoj rukopisnoj ostavštini u HDA, neobjavljeno i neizvođeno. Jedan od najvažnijih hrvatskih književnih povjesničara prvih dvaju desetljeća 20. stoljeća i istaknuta javna osoba domaćega književnoga života u doba moderne i 1920-ih, Vodnik je ostao nepročitan i nekomentiran kao književni autor. Zadaća je ovoga članka da opiše rukopisnu dramu s obzirom na prevladavajuće poetike drame hrvatske moderne i s obzirom na podjednako slabo poznatu Vodnikovu novelu *Razbacana uda* (tiskana 1902.), koja je prethodila nastanku drame (prema autografu, drama je dovršena u siječnju 1903.). Vodnikova kritička očitovanja u časopisu *Mlada Hrvatska* (»slobodan časopis za književnost, umjetnost i socijalni život«, 1902.) u ovakvu čitanju ne mogu se mimoći, jer s dramom i novelom čine poetičku i stvaralačku cjelinu, napose stoga što su u kontekstu ukupna Vodnikova opusa iznimka i vrsta pisanja kojoj se autor više nije vraćao. Ta poveznica – između mladenačkoga eksperimentalnoga književnoga rada i zrelih književnopovijesnih stajališta – u književnoznanstvenoj refleksiji o Vodniku ostala je neelaborirana. Rukopisna ostavština Branka Vodnika bogat je izvor za hrvatsku književnu i kulturnu povijest te svjedoči i o poetičkim zaokretima dramske vrste za trajanja moderne i o mijenama u kritičkim pozicijama upućena književnoga znalca, kakav je bio Vodnik. Zadaća je članka, u ključu promjene očišta, ponuditi upotpunjen pogled na Vodnikovu književnu osobu

i rasvijetliti primjer domaće primjene poetike *fin de sièclea* etablirane u poljskoj književnosti, kakav je utjecaj naturalizma S. Przybyszewskoga u drami *Sfinga* i noveli *Razbacana uda*.

Ključne riječi: Branko Vodnik; hrvatska moderna; rukopisne ostavštine; hrvatska drama; hrvatsko-poljske književne veze

Branko Vodnik (Varaždin, 26. II. 1879. – Zagreb, 14. VI. 1926.) najistaknutiji je hrvatski književni povjesničar razdoblja moderne. O njem ćemo stoga donijeti samo najnužnije biografske podatke: gimnaziju je završio u Varaždinu, studirao je slavistiku u Zagrebu, Pragu i Krakovu; doktorirao je 1905. tezom o Petru Preradoviću. Službovao je kao srednjoškolski profesor u Karlovcu, Osijeku i Zagrebu, od 1911. kao docent pa od 1922. kao redoviti profesor hrvatske i srpske književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (borba za katedru bila je povod polemikama i napadima protiv njega pa je bio i dva puta suspendiran u službi te umirovljen razmjerno mlad, u travnju 1926.; o nevoljama sa službom usp. Barac 1926: 427–428). Izvorno prezime *Drechsler* službeno je promijenio 1920. (prema podacima DA u Varaždinu). Do 1904. potpisivao se *Drechsler*, do 1918. naizmjenično potpisuje dva prezimena, od 1918. samo *Vodnik*. Još za studija (1902.) pokrenuo je i uređivao časopis *Mlada Hrvatska*, a 1906. urednik je *Savremenika* (usp. Barac 1926: 427–428). Razdoblje studija u Krakovu određivo je prema kazališnim recenzijama: stigao je u Krakov u jesen 1902. Nezadovoljan studijem u Zagrebu, prethodno je boravio na studiju u Pragu (1901.–1902). U Krakovu je proveo dva semestra (1902.–1903). U to vrijeme jedini je Hrvat na krakovskom sveučilištu. *Vodnik* je dakle u Krakovu apsolvirao, a u Zagrebu diplomirao. U rujnu 1903. već je bio u službi kao suplent gimnazije u Karlovcu, gdje je predavao latinski, grčki i njemački i pripremao se za rigorozu koju će položiti kod Đure Šurmina.

Vodnikovu kritičkom opusu prethodilo je uređivanje mjesečnika *Mlada Hrvatska* (izlazio u Zagrebu 1902.), koji pripada bečko-zagrebačkoj skupini modernističkih časopisa artistsčkoga usmjerenja. Izašlo je ukupno pet brojeva (*Vodnik* je bio urednik prva četiri). Iako mu je prvi objavljeni rad detekcijska crtica *Starac ubojica* (kalendrar *Zvonimir*; 1897.), novela *Razbacana uda*, izašla u *Mladost Hrvatskoj* u nastavcima (od travnja do srpnja 1902.), pravi mu je književni prvijenac (tiskana je i samostalno, u Zagrebu iste godine, opsega 41 stranice). Prvi

mu je književnopovijesni rad *Prvi hrvatski pjesnici*, tiskan u *Zborniku pouke i zabave*, urednika V. Jelovška (Prag 1901.). Slijedio je članak *Abnormalni momenat u razvitku hrvatske knjige* (*Mlada Hrvatska*, 1902., 1), u kojem, iako ne posve odlučno, zagovara proučavanje »duha vremena« u kojem djeluje pojedini pisac, predbacujući domaćoj književnoj povijesti pretjeranu sklonost historizmu. U doba Vodnikove mladosti i studiranja u nas prevladavaju inačice biografsko-impresionističke kritike, u praksi zapravo eklekticizam koji uključuje metode cijeloga niza književnokritičkih pristupa. Hrvatski su kritičari razdoblja moderne glavninom bez teorijske naobrazbe i slabo obaviješteni o kretanjima u europskim književnostima, pa nisu uspijevali anticipirati ni jednu metodu cjelovito. Izuzme li se B. Livadića,¹ koji je razmjerno dosljedan u primjeni estetskoga kriterija, književnost se i dalje vrednuje s obzirom na njezinu mogućnost da opiše prepoznatljiv društveni problem (ovdje valja isključiti Cihlara Nehajeva² i Matoša, koji pokazuju jasnu sustavnost u kritici: Matošu je kritika dio književnosti, neraskidiv od umjetničkoga stvaranja; Nehajeva najviše zanima sudbina modernoga intelektualca pa mu je biografska sastavnica u kritikama izrazita; usp. Šicel 1975: 20–21).³

Iako se Vodnika drži za autora prve moderne povijesti hrvatske književnosti (*Povijest hrvatske književnosti*, I, 1913.),⁴ dio kritičkoga pa i književnopovijesno-

---

¹ Livadićev kritički postupak najzorniji je u esejima *Hrvatska književnost i siromaštvo* (*Život*, 1900, 1, str. 168–172), *O najnovijoj hrvatskoj književnosti* (*Život*, 1900, 2, str. 172–174) i napose u eseu *Za slobodu stvaranja* (*Ibid.*, str. 204–210).

² Psihologizam i biografizam u Nehajevljevoj kritici najuspjelije su spojeni u esejima o J. Leskovaru (*Život*, 1900, 2, str. 14–18, 54–56) i K. Š. Gjalskom (*Savremenik*, 1927, 6). Svi važniji eseji i kritike razdoblja moderne pretiskani su u *Hrvatskoj književnoj kritici*, V (MH, Zagreb 1964).

³ Iako je Šicelova ocjena razmjerno oštra kad je riječ o konceptualnoj izgrađenosti kritike moderne (pri čem sudi da se većina kritičara »otela dilentantizmu«), izdvajanje Nehajeva i Matoša čini se neoborivim. Vodnikova je pozicija utoliko važnija jer moderna, upravo zahvaljujući pojavi metoda kakvima se služe Livadić, Nehajev i Matoš, uspijeva i književnom povjesničaru osigurati prostor za kritičko vrednovanje u sastavu povjesničarskoga posla, čemu je Vodnik težio.

⁴ U kritici Medinijeve *Povijesti hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku* (*Vienac*, 1903, str. 579–581, 612–614, 636–638), nastojeći dokazati koliko je ta knjiga zastarjela, iznosi zahtjeve povijesti književnosti kojima ta studija, tvrdi, nije dorasla (ne proučava idejnu

ga opusa ostao je postrance, napose – zadugo rukopisna – rasprava *Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije* (tiskana u *Kronici Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, 1978, 7); posrijedi su Vodnikova predavanja što ih je držao na Filozofskom fakultetu studentima hrvatske književnosti 1925–26. Jedan od posljednjih, to mu je najvažniji sintetski rad iz metodike književnosti. Povjesničare književnosti s razlogom danas ne zaokupljaju njegovi prigovori stanju u hrvatskoj srednjoj školi kad je posrijedi poučavanje književnosti, no poticajnim ostaje Vodnikovo tumačenje znanstvenosti u pisanju o književnosti, iz čega je bjelodano što je podrazumijevao pod literarnom historiografijom: podcrtavši da nemamo osnovnih uvjeta za razvoj znanosti u kroatističkom području, proučavanje nacionalne književnosti u europskom kontekstu detektira kao neupitan interes svakoga književnoga povjesničara, a unutar tako istaknuta područja povjesničar se treba baviti »duhom« i »idejom« kao kategorijama koje opisuju »književni život«. Iz toga proizlazi Vodnikovo shvaćanje književnosti kao umjetnosti: zadaća joj je prenijeti duh i ideju svojega vremena. Iako je prihvaćen kao prvi hrvatski književni povjesničar koji poništava granicu između književne kritike i književne povijesti (Plejić 1994: 115), u vlastitim je radovima primjenjivao drukčiji postupak: znanost je približio kritici utoliko što je kritika (u smislu vrednovanja i eklektičnosti u pristupu) prisutna u svakom njegovu književnopovijesnom komentaru (Šicel 1980: 227–233). Kao primjer neka posluži navod iz članka *Kako postaje pjesma* (usp. Flaker 1978: 13):

Svaka je nauka kritika. Kao svakoj historijskoj nauci tako i literarnoj historiji osnov je nagomilana građa o događajima, dokumenti itd., što sve daje spoljašnju sliku života neke ličnosti ili neke epohe. Kritika tu građu probire, ocjenjuje i povezujući je u jednu cjelinu dolazi do kritike duha, što ga ta ocijenjena, probrana i povezana građa predstavlja. To je metafizička kritika na materijalnoj osnovi.

---

stranu književnosti, zatajio je u estetičkom shvaćanju, nije razradio društvene prilike, služi se školskim poetičkim kodeksom). Izričito traži povezivanje kritike i povijesti književnosti; te nedvojbeno moderne nazore primjenjuje i na stariju književnost (o kojoj, tvrdi, valja razbiti ustaljeno mišljenje da ona ima samo kulturnopovijesnu vrijednost, a slabo umjetničko značenje). S istih je stajališta recenzirao i *Pregled srpske književnosti* Pavla Popovića (Beograd 1909.) i *Istoriju srpske i hrvatske književnosti* Andre Gavrilovića (Beograd 1910.).

Vodnik je lučio važnost filološkoga posla od filološke metode⁵ (prethodeći tako mišljenju A. Halera, koji je, u polemici s A. Barcem, iznio tezu da »filološki materijal ne može biti »premisaa« za estetske sudove«, usp. Haler 1929: 280), u njezinoj inačici koja se bila uobičajila u hrvatskoj književnoj povijesti, a svodila se na predznanstveno, sakupljačko-inventarsko popisivanje (iako je i samom Vodniku bilo zamjereno da je »literarno-historijski ispisivač«, usp. Fancev 1923: 528), lišeno metodološke zapitanosti (Aleksandrov-Pogačnik 2001: 21). Ipak, on nam se danas ukazuje kao povjesničar koji sakuplja i sređuje da bi vrednovao i tumačio književnu paradigmu (Aleksandrov-Pogačnik 1987: 59). U duhu svojega razumijevanja nacionalne književne povijesti kao široke analize sprege autor–djelo–čitatelj, služio se monografskim postupkom kao cjelovitim zahvatom u međusobnu uvjetovanost i isprepletenost pisca, njegova djela i vremena. Napisao je pet monografija (o Franji Markoviću, Anti Starčeviću, Petru Preradoviću, Stanku Vrazu i Antunu Mihanoviću), u kojima je primijenio biografsko-genetičku i sociološko-psihološku metodu. Studija o Preradoviću prva je u nizu i najuspjelija. Ta je studija pokazatelj da Vodnik polazi od književnoga djela i s pomoću njega tumači pjesnika i duh vremena i dobar je primjer njegove metode, nazvane genetičko-biografskom (Šicel 1971: 433). U dva navrata, 1922. i 1925., držao je kolegij o metodologiji povijesnoga studija književnosti. Sačuvani rukopisi tih predavanja najpotpunija su i po opsegu najzamašnija kod nas dotad zamišljena rasprava o metodi u proučavanju književnosti. Iako pod očitim utjecajem njemačke duhovne povijesti, Vodnik uključuje različita stajališta pa se može smatrati prethodnikom kasnijih preispitivanja u književnopovijesnoj metodologiji (Petrović 1972: 43).

DRAMA *SFINGA*

Vodnikova ostavština u HDA u Zagrebu (sign. 836) sastoji se od deset arhivskih kutija. Dio rukopisa čuva se i u HAZU (arhiv Zavoda za povijest književnosti, kazališta i glazbe, fond br. 15.188) te u NSK (fond 16.158, pet svežnjeva). Knji-

---

⁵ Vodnik nije osporavatelj filološke metode, naprotiv. Dokaz je i rukopis *Filološki metod literarno-historijske kritike* (u ostavštini, iz 1922).

ževnopovijesno, najveću važnost imaju kutija 4, u kojoj je Vodnikova građa za Stanojevićevu *Enciklopediju SHS* (materijali za biografije književnika i povijesnih osoba) te napose kutija 6, u kojoj su: objavljeni članci u listovima, novinama i časopisima, drama *Sfinga*, eseji, *Slike i prilike na Zagrebačkom sveučilištu* i *Alma mater* (koncepti eseja o Sveučilištu), autobiografski zapisi (dnevnik iz 1905., članci *Poslije deset godina* i *Moj jubilej*, tiskan u *Jugoslavenskoj knjizi* 1926., 4 lista) i članak *Ispovijest kulturnog radnika* (tiskan u *Pokretu*, 6. II. 1922., 3 lista).

Rukopis drame opisat ćemo podrobnije jer nije ni tiskan ni izvođen: naslov je *Sfinga*, podnaslov »socijalna drama iz hrvatskog pučkog života u 3 čina«. Rukopis sadržava 82 lista. Autor je sastavio i *Mjesto predgovora*, gdje donosi načelan komentar kojim utemeljuje svoju motivaciju za dramu – naše socijalne drame obično su banalne kozerije, tvrdi; nitko ne misli da i naš seljak spada u ljudsko društvo; historične su nam drame samo plačljive tragedije, a pučke drame proste komedije; naučili smo se samo smijati prostom narodu, a ima u njega ozbiljnih problema, o kojima ovisi naša budućnost; kad se već smijemo, smijmo se bar kroz suze – to je, tvrdi autor, htio postići socijalnom dramom *Sfinga*.

Donijet ćemo pojedinosti iz rukopisa u doslovnu prijepisu, s citatima, kako bismo vjerodostojno opisali o kakvu je dramskom tekstu riječ. Svi su komentari mimo citata strogo oslonjeni na Vodnikove didaskalije i za potrebe razlikovanja bit će u kurzivu.

Osobe: Hagar Turzan, seoski pučki učitelj, neženja
Tugoljub Posavski, prijatelj učiteljev, mladi književnik
Miha Čuček, školski sluga, stari udovac
Žuža Čuček, njegova kći
Gerča Čuček, druga mu žena
Spiridion pl. Žabić, izgospodareni vlastelin i veliki književnik
Edgar Herites, gost njegov, mladi književnik
Kateheta
Školska djeca

Ispod *Osoba*, autor je dodao:

»Krvava se drama odigrala u Hrvatskom zagorju, u blizini nekog sela na jednome od onih brežuljaka što se vežu u gorskome lancu od Krapinskih Toplica prema Pregradi, u osamljenoj školskoj zgradi – u naše doba«.

Prvi čin

Prizor između Hagara i Tugoljuba; obojica su mladi ljudi. Tugoljub se zanosi kraljicom i prirodom. Već u prvim replikama, među njima započinje žustrija rasprava:

Hagar (o kojem saznajemo da je *pijanac i kartaš*): *moralíšeš, djevičanski malograđanine!* Dalje se nižu komentari njihova neposredna okružja; kritike su oštre, a pohvale usputne: *ima nešto gorko u smirenom životu/...seoska inteligencija je glupa, bilježnik, blagajnik, načelnik – to su mrtve duše.../ mi umjetnici samo estetične dojmove hvatamo, mi u njima živimo, a dojam makar je tužan, s estetičke strane može biti ponajljepši.../...ne čudim se da su odavde izašli naši preporoditelji.*

Uvodi se komentar priprostoga Mihe: *pitoma je ta zagorska duša*; Hagar dodaje: *ali je i ropska, kradljiva, podla...* Tugoljub spočitava Hagaru da seljaka promatra samo s vanjske strane, ne i u nutrinu, no Hagar misli da nutrine nema: *Ti misliš da on ima kakove nutrine, a u njoj kakovu zagonetku?* Nema ničega, *samo crijeva, tvrda svinjska crijeva...*; u seljakovu nutrinu ne može se proniknuti jer je *sfinga, drevna sfinga...* Hagar: *on se ne mijenja, ne popravlja, jer misli da je neproziran, zagonetka bez odgonetke*; seljakov život znači *prekriti si oči misliti da te nitko ne vidi/...takovi ste vi i seljaci, sfinge...* (u istom pasusu gradski su ljudi imenovani kao *rodoljubi*). Saznajemo da Miha prima bijednu plaću (dvije forinte), jednu forintu daje župniku, drugu kapelanu. Kad se u prizoru pojavi Miha, Tugoljub mu savjetuje da svoju plaću čuva za sebe. No Miha plaća za pokojnu ženu. Tugoljub lamentira kakvi su to ljudi župnik i kapelan, i tvrdi da je smrtni grijeh da se takvi za pokojnicu mole: *ti se, Miha, za nju moli svojom čistom dušom*. Miha nosi novac župniku i kapelanu kako bi se ponovo oženio (*zna da popovi uvijek prave zapreke oko ženidbe*). Hagar se šali s tim da će umjesto Mihe učitelju služiti njegova mlada žena (*dekadentizam! Dekadentizam!*). Hagar Tugoljubu: *književnik je u tebi zaveo čovjeka*. Hagar tvrdi da su svi zagorski seljaci napola plemići jer su im majke po sili bile s gospodarima. Dalje saznajemo da Hagar ima erotski odnos sa Žužom, Mihinom kćeri, koja mu je sluškinja. Hagar i Žuža odlaze u pokrajnju sobu, Tugoljuba učitelj šalje u učionicu.

Drugi čin

Miha zamišlja kakav će biti njegov život ako se oženi ponovo, jer više ne bi radio kao učiteljev sluga. Tugoljub Mihi: *u tebi treba probuditi one najdonje valove života u tvojoj duši i bit će ti duša velika ko more, a na njezinim obalama bit ćeš kao sfinga...* Tugoljuba je Žuža književna inspiracija. Stanovitu humornu crtu ima sljedeći prizor, u kojem Tugoljub čita Mihi svoje stihove, Miha ništa ne razumije.

Pojavljaju se Spiridion i Edgar, koje nam autor detaljnije kontekstualizira (prvi je stariji, *propali književnik, idealista i sentimentalna dušica, a znači uopće duh starije hrvatske književnosti, a taj se može prikazati u figuri Gjalskoga, Arnolda, Tresića; Edgar Herites je suhonjav, bolestan, podsjeća na Tucića*). Saznajemo da je Spiridion Žabić i mjesni školski nadzornik. Edgar je *dekadent, modernista, secesionista, naturalista, kako se sve zovu ova zla, današnja pošast u umjetnosti*. Upoznaju Tugoljuba koji je došao prijatelju *da proučava i poučava narod*, poslan od *kluba domoljuba* koji kane u Zagorju otvoriti pučke knjižnice. Spiridion nabraja Tugoljubova djela (*Žalostnice, Tugomilke, Ružmarinke, Mrazove sestrice, Gjule i zumbuli*); *Posavski* je pseudonim, prezime mu je Resić. Razgovor Žabića i Tugoljuba prekida Edgar ironičnim opaskama: tvrdi da je došao zbog lijepe prirode, dobra vina i Žabićeve lijepe kćeri i zbog svježeg zraka jer je plućno bolestan (*nigda ne plačem na razvalinama*). Edgar ironizira potrebu da se opisuje seoski život (*za akademički Zbornik*) i tobože čuva za budućnost. Tugoljub im čita svoju *Priču o vječnoj ljepoti* koju je napisao u Zagorju; otkriva im da ima namjeru napisati još crtica i tiskati ih kao *Knjigu srca*. Edgar ismijava Tugoljuba i njegov kićen sentimentalni stil. Spiridion je zapravo došao upoznati Mihi, za kojeg mu rekoše da je riznica narodnih priča (*Pun je melodičnih motiva što su zamišljeni pod starim krovovima naših otaca Slavena na prarodenoj grudi diljem doma u našoj prapostojbini na Visli... ovaj seljak, to vam je sfinga, kojoj treba da razgalimo dušu...*). Edgar Mihi: *mi smo došli da steknemo literarni kapital, da ti ukrademo dušu*. Žuža se naglo pojavljuje kod učitelja, tvrdeći da je trudna; Hagar je hoće otjerati, ona ga snažno udari i on se sruši omamljen. Na to Miha kudi Žužu, jer će izgubiti službu zbog nje; Edgar joj nudi pomoć (protulijek, za pobačaj), na što ona pristaje, dok je Miha, čuvši to, proklinje. Miha i Žuža se sukobljuju, a Edgar nastavlja svoju argumentaciju: *Sfingo, još pišem dramu o tebi....*

Treći čin

Hagar u monologu nabraja što je sve poduzeo da se riješi učiteljske službe ili barem dobije premještaj. Kateheta ga nagovara da se djeca pretplate na vjerske novine. Pojavljuje se Gerča kod Hagara, moleći da primi Mihu natrag za slugu jer bez službe gladuju. Gerča i Miha ovdje su već vjenčani. Hagar je kudi jer je pristala na brak (*živiš glupo kao zec*); da bi preživjela u selu, sama bez obitelji, Gerča se podavala načelniku, blagajniku, pisaru: *Ja znam da nema većega pakla nego što je ovaj svijet ni većega vruga nego što je čovjek: niti Bog ne bi većeg izmislio*. Hagar je nagovara da ostavi Mihu (*Zašto da za nj radiš, da se oko njega patiš, a on da još za tobom sjekirom vreba*). Mihi je kuću zapalio sin Imbra (koji se vratio iz zatvora) i njih dvoje nemaju kamo. Pojavljuje se Miha, koji je u potrazi za Žužom, bolesno ljubomoran, čuje njezin i učiteljev razgovor. Sjekirom ruši vrata sobe, učitelj bježi kroz prozor, ženu siječe po prsima, hoda sluđen s krvavom sjekirom, žena mu izdahne na rukama. Pojavljuju se Tugoljub, Edgar i Žabić; Edgar: *Shvatio sam...ovo je svršetak moje nove drame Sfinga*.

Na ovom mjestu rukopis završava.

U svežnju je inačica razgovora između učitelja i Bare, lika kojega nema u prvotnoj inačici rukopisa; Bara je majka Mihina sina Imbre, a kći mu je pobjegla u grad. Razgovor je isti kao s Gerčom; i Bara, u ovoj alternativnoj verziji, pada mrtva od Mihine sjekire. Sitnija je promjena i opis lika pl. Žabića, koji je melanholik i modernist: *Shvaćate li, gospodo? Našao sam sujet za novu dramu.../sfinga, sfinga, sfinga!* Kateheta zbunjeno pita: *sfinga?* Zastor pada.

Zabilježena je i treća inačica, u kojoj je ponešto drukčije početno upoznavanje Žabića, Edgara i Tugoljuba s Mihom, ovdje je umjesto Bare Žuža. U ovoj inačici Miha je prisutan dok se Žuža na nj žali, a Žuža mu prigovara zbog Bare. Sve završava Edgarovim riječima: *Sfingo, ja pišem dramu o tebi (a vi razmišljajte i snatrite o lijepim pričama...)*. Zastor pada.

Prema rukopisu, drama je završena 17. I. 1903.

Isti svežanj sadržava i kratki dnevnik pisan 1905. Ostao je posve na razini nacрта: *Veselio bih se da ostarim pa da onda mogu u obliku memoara pisati o našem književnom životu – ali ja starosti ne očekujem, pa će moj dnevnik imati sasvim subjektivni karakter. To će biti moje uspomene i samo za me*. Vodnik je pisanje dnevnika možda i namjerno prekinuo jer je krenuo zapisivati pojedinosti

za koje i sam procjenjuje da će biti krivo čitane; opisuje susrete s Gjalskim (i ne vjeruje u uspjeh njegova romana *Za materinsku riječ*, tada još netiskana i s naslovom *Za majčinu riječ*), druguje sa Štefom Iskrom i Kršnjavim. Spominje da priprema studiju o F. Markoviću, a Kršnjavi mu je govorio o mladom Markoviću iz vremena dok je bio suplent na osječkoj gimnaziji i zalazio po bordelima. Zapisao je i da mu je pripovijedao da je Vidrić imao »krasnu novu pjesmu«, ali Vidrić, bilježi Vodnik, svoje pjesme nije zapisivao nego pamtio, pa bi ih, nakon što je cijelu noć »lumpao«, zaboravio (»Lacko, Lacko!«). Pri koncu dnevnika stavio je bilješku: *Zagreb, 2. XI. 1905, A. G. Matoš otišao u Beograd*. Rukopis završava u travnju 1906.

DRAMSKA POETIKA

Vodnik nije etabliran dramski autor niti je njegova dramska poetika doraden sustav; moguće je stoga osloniti se samo na pretpostavke koje omogućuje čitanje nedovršena rukopisa *Sfinge*. Nije neočekivano da se Vodnik okušao u žanru naturalističke drame (usp. Kot 1980: 158–159).⁶ No prema našem sudu ne slijedi ni Iva Vojnovića ni Srđana Tucića (iako *Ekvinocij* kronološki prethodi *Sfingi* i izvjesno je da je Vodnik, iznimno upućen u književne prilike, dramu dobro poznao, kao i Tucićev *Povratak* iz 1898.). U nas je tek Galovićeva *Mati* (1916.) pravi primjer naturalističke drame, imamo stoga razloga misliti da Vodnik nije posuđivao od hrvatskih autora (usp. Matković 1975: 211–216) nego da je dramsku poetiku donio sa studija u Krakovu. *Sfinga* je drama u temelju realističkoga prosedea, posredno otvara etička i moralna pitanja (što je mogao čitati i u Vojnovića), s pokušajima suptilnije psihologizacije, beziznimno u smjeru patoloških ponašanja, i općega zaključka o posvemašnjoj društvenoj i moralnoj iskvarenosti.

Kod Vodnika je patološka sastavnica mjestimice i karikirana. Usto, kako je drama smještena u prepoznatljiv milje hrvatskoga zagorskoga sela, patologija je i odveć poznata, dijelom stereotipna. *Sfinga* je u temelju tzv. seoska drama

---

⁶ Sekundarna literatura na koju se pozivamo tumači dramski žanr u hrvatskoj moderni oko godine kad nastaje Vodnikova drama, no sam Vodnik nigdje se ne spominje.

književnopovijesno zanimljiva ponajprije po metodi na koju se oslonila; što je S. Przybyszewski vidio u izopačenosti velegrada, Vodnik je prenio na domaće selo, ionako već u hrvatskoj književnosti notorno kao mjesto antiidile. Pitanje je li Vodnik poznao iz života materiju o kojoj je pisao, nije umjesno, jer, slijedeći biografiju, nije poznao temu iskustveno, njegova je dramska shema posve literarna, artistička, poetičko-eksperimentalna, nadahnuta lektirom i tada već profesionalnim poznavanjem aktualne paradigme u dramskom žanru (usp. Hećimović 1980: 5–16). To što je Vodnik tek skicirao, ostvario je u drami *Mati* Galović, koji je imao životnoga iskustva sa seoskom zagorskom sredinom, što se posljedično odrazilo na umješnost u psihologiji likova, no budući da je i Galovićevo selo lišeno bilo kakva pozitivna tona i karakterološki je niz negativnih likova među kojima gradacije ima samo u stupnju iskvarenosti, poetička analogija između dviju drama nije neumjesna: Vodnik s Galovićem dijeli temeljnu uvjerenost da drama psihološki ne funkcionira ako dramska persona koja je nositelj moći ne koristi tu moć protiv ostalih protagonista. Točno je tako i u Przybyszewskoga, koji je radikalniji od naših pisaca, jer kod njega u opusu nema traga da je uopće pomišljao da u književnoj manifestaciji ljudske psihologije postoji drukčija mogućnost, osim katastrofičke.

Što je »sfinga« saznajemo iz dijaloga seoskoga učitelja i njegova prijatelja, mladoga književnika; obojica preziru seoski život, seosku inteligenciju, nazivaju ih »mrtvim dušama«, a sebe određuju kao jedinke koje »samo estetičke dojmove hvataju«. Priprosta zagorskoga seljaka opisuju kao pitomog, ali učitelj dodaje da mu je duša »ropska, kradljiva, podla«, i da u njem nikakve nutrine nema, nikakve zagonetke. U zagorsku dušu ne može se proniknuti, ona je sfinga, zagonetka bez odgonetke. Saznajemo ponešto i o tome kako živi taj seljak, kojega toliko analiziraju – seljak nije maknuo dalje od srednjovjekovnih indulgencija, plaća kako bi mu se omogućilo da se ponovo oženi.

Konvencije naturalističkoga žanra s primjesama pučke lakrdije mnogobrojne su: učitelj napastvuje seljakovu kćer, koja mu služi kao kućna pomoćnica; književnik (imena, naravno, Tugoljub) dosađuje okolini čitajući svoje stihove; lik starijega književnika, Spiridiona, zacijelo je figura po uzoru na Đ. Arnolda ili, sudeći prema dnevniku, možda i Gjalskoga. Lik gradskoga dekadenta sav je suhonjav, bolestan, izravno je u tekstu opisan kao netko tko »podsjeća na Tucića« (to upućuje na to da je Vodnik možda zamišljao dramu na sceni pa je umetao takve pomoćne deskripcije

u dijaloge). Pravi je predmet poruge zapravo »mladi« književnik. Iz naslova njegovih djela (*Žalostnice, Tugomilke, Ružmarinke, Mrazove sestrice, Gjule i zumbuli*) jasno je s kojom se književnom tradicijom Vodnik poigravao. Stari književnik, i tu je Vodnikova poruga bila posve aktualna, skuplja narodne pripovijetke i pjesme po Zagorju »za akademički zbornik«. Tzv. dekadent ismijava Tugoljuba, uopće sentimentalizam hrvatske lirike s kraja XIX. stoljeća; Spiridion, stari književnik, želi iskoristiti seljaka Miha kao kazivača usmene predaje, koju razumijeva na posve prosvjetiteljski način, u inačici hrvatskoga zavičajnoga prosvjetiteljstva (»melodični motivi zamišljeni pod starim krovovima naših otaca Slavena na prarodenoj postojbini na Visli«: vidimo da je Vodnik spojio kritiku nefilološkoga pristupa postupku skupljanja usmenoknjiževne građe, ironiju prema motivima u Gjalskoga i poljsku referencu, predaju o Bijelim Hrvatima s Visle).

S obzirom na to da dekadent Edgar seljaka vidi kao sfinhu čiju dušu treba ogoliti (»sfinho, pišem dramu o tebi«), jasno je u čijem se glasu očituju Vodnikova stajališta. Do kraja drame dogodi se, očekivano, i silovanje, požar, patološka ljubomora, ubojstvo sjekirom, sve posve žanrovski konvencionalno. Drami nedostaje konzistentan završetak; u rukopisu su dvije inačice, no u obje poeta je ista: pisac dekadent (jedan od čak trojice pisaca od svega šest lica) našao je »svijet za svoju dramu«.

VODNIK U MLADOJ HRVATSKOJ I U KRUGU »PŠIBIŠEVSKOVIĆA«

Vodnikova pripovijest *Razbacana uda* preradba je, djelomično i plagijat (Paździerski 2009: 49–50), *Homo sapiensa* Przybyszewskoga. Posljednji u nizu naših pisaca koji je pisao pod utjecajem Przybyszewskoga bio je Ulderiko Donadini (kako je posvjedočio A. B. Šimić u napisu »Donadini«, *Savremenik*, 1923, str. 258). Slavnoga Poljaka doista je poznavao samo J. Kosor (Košutić-Brozović 1961–62: 193–195), a taj se utjecaj očitovao u tzv. kozmičkoj poeziji Kosorovoj (sakupljena 1919. u zbirci *Bieli plamenovi*, po časopisima od 1910.; o Kosorovoj kozmičkoj fazi usp. Milanja 1997: 201–214).

Matoš se narugao (o Matoševim poljskim temama usp. Kozina 2015: 163–173) hrvatskim sljedbenicima Przybyszewskoga (*Zarathustre i Pšibiševskovići*, Sabrana

djela, sv. IV, str. 328). Pisao je o drami *Zlatno runo* (sv. XVI, str. 248). Nije ga osobito cijenio (tako je pisao u pismo V. Lunačeku, sv. XIX, str. 245). Spominje ga i u kontekstu romantizma moderne (sv. IX, str. 129) i u kontekstu psihopatologije, sv. XVI, str. 248). Donekle pohvalno o njem piše u članku *Vijenac od pelina* (koji je posvećen Baudelaireu; sv. VII, str. 228). Nije bez važnosti da je Matoš pisao i o W. Brzozowskom (sv. XV, str. 12–20) te o hrvatsko-poljskim književnim vezama u članku *U eri kongresa* (sv. XV, str. 256). Vodnik je napisao (»u Krakovu, koncem novembra 1902«) prikaz kazališne izvedbe drame *Majka* Przybyszewskoga (»Matka«. *Nada*, 1902, 24, str. 338). Izvedba u krakovskom kazalištu prethodila je tisku drame. Kritiku Vodnik započinje detaljnim prepričavanjem sadržaja. Nakon izvedbe, poljska kritika prigovarala je Przybyszewskom da plagira sam sebe, ponavljajući uvijek iste motive. Svjestan tih prigovora, Vodnik drži da se pritom nije uvažilo da Przybyszewski stvara »ciklus« pa je ponavljanje nužno. Tvrdi, u *Majci* ima novih elemenata – to je »simbolička drama udesa«, i po tome je nalazi sličnom Ibsenu. Koliko se pritom sam nadahnuo dramskim konceptom fatalističkoga udesa, više je no očito.⁷

Novela *Razbacana uda* (1902. Nakladom časopisa *Mlada Hrvatska* u Zagrebu. Knjižnica Mlade Hrvatske, svezak I) započinje opisom kipa »nekog Poljaka«. Oskudna radnja smještena je u poljsko okružje, a glavni lik sažima odlike koje je Vodnik rasporedio na trojicu književnika u drami (*Počeo je misliti o svojim nazorima na život i svijet, i odmah je uvidio, da ih uoće nema...Što je u njega sadržajem onoga, što ljudi zovu dušom? Možda ništa.*). Sve je prepuno grobova, truleži, ljudi se kreću kao »razbacana uda«. Smisla izvan stvaranja nema (*samo u momentima umjetničkog ganuća potresla mu se cijela duša...*). Otkud Vodniku ovi motivi objašnjava Jelovšekov članak *Naša pisma. Izložba poljskih umjetnika Sztuka* (*Mlada Hrvatska*, 2, str. 54–57), koji posredno služi za polemiku s *Viencem* i poetikama tzv. starih (*Ah ti mladi Poljaci! Gospodine J. Hr! Kako biste Vi izvalili svoje idealizmom prokaljene realne oči, da ste vidjeli te užasne »modernističke nastranosti«, te »simbolističke ludorije« i »psihopatološke dokumente«!*).

---

⁷ Moguće je i da je Vodnik poznao raspravu Przybyszewskoga *O dramacie i scenie* (1902.), gdje je sam autor interpretirao svoju dramu.

U *Mladoj Hrvatskoj* surađuje malen broj autora, no tekstovi koje objavljuju pokazat će se književnopovijesno indikativnima i izravno objašnjavaju izvore Vodnikove književne poetike. Prvi broj mjesečnika *Mlada Hrvatska (slobodan časopis za književnost, umjetnost i socijalni život)* izašao je 1. travnja 1902. i sadržavao je Vodnikovu novelu *Razbacana uda* (1. nastavak), pjesme *Tisuć i jedna noć* i *Mrtvačeva noć* Zvonimira Devčića, ulomak iz romana *Tragikomedija nevinosti* V. Jelovšeka (s bilješkom »Prag 1900«), pjesme Stjepana Kralja, kratku priču na slovenskome *Tuje solze* Zofke Kveder, Vodnikov članak *Abnormalni momenat u razvitku hrv. knjige*. Listak sadržava prikaze knjige A. Bazale *Psihologija u hrvatskom umjetnom pjesništvu*. Prvi dio (u potpisu Jurislav Janušić), esej *Natko Nodilo* Janka Koharića (u potpisu -jr), »kancone« *Sa Kninske tvrđave* A. Tresića Pavičića (-R), Ivana Cankara (*Knjiga za lahkomišelnje ljude*; -R), komentar *Naša sveučilišna knjižnica* (Ed. Steiner). Posljedni je kratki napis *Junačina Jovo iza plota*:

Konkretni uspjeh naše moderne do danas je tek u tom, što je maknula Jovu Hranilovića sa literarnog poprišta. Neki bivši bojovnici hvastaju se, da mu je uopće zabranjeno pisati u »Vienac«, ma da je Jovo prividno morao uzmaknuti, dapače sam Jovo dalje grize onako kako i prije, tek ne smije potpisati svoje čestito ime. Čitajte u 12. broju »Vienca« u listku članak: »Mlada Poljska u pripovijesti, lirici i dramatici«. Po starim otrcanim frazama, koje su mnogima donesle toliko nezaslužena honorara, lako odgonetaš autora – Jovu.

U nastavku dometnut je kratki komentar: « »Objektivnomu« izvjestitelju o poljskoj »modernoj« u »Viencu« preporučamo, da si pročita studiju o Przybyszewskom u »Przeglondu Tygodniowom«. Inače mu je taktika i odviše nespretna ».

U 2. je broju drugi nastavak novele *Razbacana uda*, članak Zofke Kveder *Moderni ženski pokret*, članak *Hrvatska patriotska poezija* (potpis Z. D.), pamphletski članak *Naši protivnici*, Jelovšekov napis *Naša pisma*, o izložbi poljskih umjetnika skupine Sztuka. U *Listku* je izašla kritika (Jurislav Janušić) izdanja *Zbornik zabave i pouke, sv. II. I III. Stanislaw Przybyszewski. Zlatno runo. Izdaje Vladimir Jelovšek u Pragu*. Broj 3. sadržava treći nastavak novele *Razbacana uda*, opsežan Matošev esej *Lazar K. Lazarević*, »portrait« *Zofka Kvederova* Jurislava Janušića. Broj 4. donio je četvrti nastavak Vodnikove novele, završni, crticu *Na*

armanu Andrije Milčinovića, Matošev članak *Maurice Barrès*, crticu *Jesenji vjetar* Adele Milčinović, Jelovšekov esej *Rodin*. U *Listku* pak objavljen je opsežan napis V. Jagića, nenaslovljen, o M. Zdziechowskom (str. 123–128). U broju 5. objavljena je Matoševa novela *Ugasnulo svjetlo*, vrlo važan Vodnikov članak *Studij ilirskoga preporoda* (str. 136–141), Matoševa crtica *Moderni simbol*, ulomak (*Izaslanik*) iz *Legendi* Andrzeja Niemojewskoga u prijevodu V. Jelovšeka, u *Listku* kritika Kranjčevičevih *Trzaja* (potpis *sk*), Vodnikov polemični napis *Teorija i praksa*: »Prestajem biti urednikom »Ml. Hrv.«, ali biti ću njenim redovitim saradnikom, jer bez nje ne mogu podati života svojim najmilijim mislima«.

Przybyszewski je uzorni autor *Mlade Hrvatske*. O njem se piše kao o poetičkom idealu u prikazu *Zbornika zabave i pouke* (sv. II. I III. S. Przybyszewski, Zlatno runo. Izdaje Vladimir Jelovšek u Pragu):

Govoriti o problemu u toj drami bilo bi premalo. Przybyszewski pretresa rezultantu sviju problema – život! Život kao manifestacija svega ljudskoga: i tjelesnosti i intelekta, a opet sa toliko tamnih, nerazumljivih strana – to je more, u kome se talasaju, dižu i spuštaju u plimi i oseci svi porivi, sva čuvstva, sve strasti do bezgraničnosti, a to je bitnost Przybyszewskove umjetnosti.

KRITIKA KAO NALIČJE POETIKE

Četiri, dosad slabo primijećena, Vodnikova kritička napisa tumače njegovo poetičko opredjeljenje u drami i noveli. Prvi je *Abnormalni momenat u razvitku hrv. knjige*, u kojem se okomljuje na historizam kao glavnu odliku kritike. Za razliku od hrvatske, u stranim književnostima, tvrdi, susrećemo se s djelima sadašnjosti i budućnosti, »a mi se neprestano klanjamo svome idolu isto onako kako su se klanjali Ilirci naši, jer nam kulturni rad davnih generacija nije dao ništa, da nepredujemo«. Iz domaće tradicije, poznato je, Vodnik cijeni ponajviše Vraza, kao »protivnika slijepog entuzijazma«, koji je shvaćao »novi literarni smjer«, ali ironija je udesa, nastavlja Vodnik, što Vraz nije htio biti političar, već je bio samo skromni literat, »čovjek premecka značaja, da se upušta u javnu borbu sa pseudovelikanima«. U istom je napisu i izravna referenca na krakovski teatar: »Sa krakovskog pozorišta

odstupaju stari klasici i romantici glumci, jer slavodobitno dolaze novi – realiste bez poze. Za nas nije bilo ove borbe, jer realizam nije bio shvaćen kao nazor na svijet«. Stajalište o moderni zorno otkriva poetički izvor:

Nastup naše moderne ne odgovara ni s jedne strane onome u drugim zemljama: naša moderna ima šire značenje. Drugdje se bori za specijalne umjetničke nazore, k nama se sa modernom unašaju ovi i svi općeniti zdravi umjetnički principi, koje je naturalizam i realizam drugdje već davno učvrstio. Ovaj momenat nadoknađivanja stare jednostranosti novom svestranošću trebao je da se shvati i da se provede do kraja. (...) Jadno bi bilo, da doista ostane rezultatom onih bojeva za veliku ideju slobode stvaranja i za shvaćanje moderne knjige tek nemoć Gjalskoga, historičke drame Ivanovljeve i feljtoni Nehajevljevi. Uvjeta sad već ima, jer smo u kontaktu sa mislima cijele Evrope, a lijepo je uskršnje vrijeme: treba da se išćahurimo!

Vodnik je napisao malo kazališnih kritika, i sve su poljske: oglosio se kritikom tragedije *Protesilas i Laodamia* S. Wyspiańskoga (*Glasnik Matice dalmatinske*, knj. II, sv. 2, 1902, str. 188–193). Za tragediju Vodnik drži da pripada »modernom klasicizmu«. Nakana mu je u kritici uputiti na dvostruki lirizam Wyspiańskoga, unutarnji (»čuvstvo pjesnika«) i vanjski (»pjesnikov izraz i koncepcija«). Potonji, »za nuždu«, naziva estetičkim i tumači kao »suvereno vladanje s umjetničkim sredstvima«. Klasicizam Wyspiańskoga povezuje s francuskim izvorima i s G. D'Annunzijem. Nadalje, napisao je kritiku izvedbe drame *Wesele* Wyspiańskoga 15. veljače 1903. u krakovskom kazalištu (»U Krakovu, marta 1903«. *Nada*, 1903, 7, str. 92–95). Opisuje kontekst seoske Poljske 1900., u okolici Krakova, odnos između dvaju svjetova, domaćina seljaka i gostiju iz grada. Drama se prikazivala prvi put u Krakovu 16. ožujka 1901., potom u svibnju iste godine u Lavovu, i odmah stekla golemu popularnost:

Poljski kritičari još nijesu načisto, da li je valja shvatiti pozitivno ili negativno. (...) Mislim da će biti dosljednije čitavoj dosadašnjoj tvorbi Wyspiańskoga, ako rečemo, da on nije imao prvobitno nikakove tendencije, već da mu je šaren i bogat milieau današnjeg miješanja poljačke inteligencije sa seljaštvom, koje dakako samo u sebi ima neku tendenciju, pa narodni običaji, praznovjerje, mišljenje i svi idejali poljačkog naroda od doba velike romantike, koja u

njih još nije iščeznula – da mu je sve to poslužilo kao objekat, za koji se je pohvatala njegova silna fantazija, a ona je najbitnijim dijelom njegove umjetnosti. (...) Wesele je danas ishodište moderne narodne poljačke literature.

Vodnik se osvrće na podatak koji se pojavio u tisku («u jednom lavovskom listu») da se takva svadba uistinu odigrala, u Bronowicama, selu kraj Krakova, sa stvarnim akterima (Włodzimierz Tetmajer, slikar, ženio se seljakinjom; sestru njegove žene oženio je dramatičar Lucjan Rydel, a na njegovoj je svadbi doista bio Wyspiański). Vodnik to možda nije mogao provjeriti, no o svadbi u Bronowicama tisak je točno izvijestio.

I članak *Slavenski repertoar hrvatskoga kazališta (Vienac, 1903, 17, str. 549–550)* ima vrijednost u kontekstu njegove dramske poetike. Riječ je o komentaru na račun uprave zagrebačkoga HNK-a (tada na čelu s Nikolom Andrićem) koja da posve ignorira poljsku književnost (i ostale slavenske književnosti). Na repertoaru je »malena drama u jednome činu od Stanisława Wyspiańskoga: ‘Protezija i Laodamija’, što je preveđe vlastitom inicijativom Julije Benešić. (...) To je neoklasička dekorativna rimovana lirska pjesma u prizorima. Sav efekat ovisi o sjajnoj dekoraciji«. Vodnik pretpostavlja da ta drama neće biti prikazana: »Uopće bi dramaturg morao paziti, kad uzimlje u hrvatski repertoar koju poljsku dramu, da se u njoj kreće poljski život, jer to nas kraj našega najviše zanima«. S Benešićem Vodnik je pokušavao dovesti na zagrebačku scenu i druge poljske komade (o čem saznajemo iz Andrićeva pisma Benešiću iz godine 1903., usp. Paździerski 2009: 55).

Poljske kritike Vodnik je pisao zatekavši se u Krakovu (Paździerski 1969: 436), utoliko se taj izbor doima situacijskim. Nadahnucé poljskom dramom i kazalištem te javnom osobom Przybyszewskoga kušao je prenijeti i u vlastitoj drami i noveli. No poljska je književnost u Vodnikovu opusu najznatnijega traga ostavila kasnije, u književnoj historiografiji – kako je sazrijevala Vodnikova povjesničarska komparativna metoda (usp. Brković 2007: 297–300), tako je sazrijevala i istraživačka zainteresiranost za devetnaestostoljetne hrvatske autore koji svojim opusom i nasljeđem usporedbe i paralele s poljskim autorima potkrepljuju (Paździerski 1971: 468).

IZVORI

- Vodnik, Branko, osobna ostavština, HDA, fond 836, kutija 6.
- Vodnik, Branko. 1902. »Wyspiański, Stanisław. Protesilas i Laodamia, tragedija«. *Glasnik Matice dalmatinske*, knj. II, sv. 2, str. 188–193. Zagreb, 15. lipnja.
- Vodnik, Branko. 1902. »S. Przybyszewski. Matka«. *Nada*, 8, br. 24, str. 338.
- Vodnik, Branko. 1903. »S. Wyspiański. Wesele«. *Nada*, 9, br. 7, str. 92–95.
- Vodnik, Branko. 1903. »Slavenski repertoire hrvatskoga kazališta«. *Vienac*, 35, br. 17, str. 549–550.

LITERATURA

- Aleksandrov-Pogačnik, Nina. 1987. *Usjeni mrtve paradigme*. Radničko sveučilište Božidar Maslarić; Izdavački centar Revija, Osijek.
- Aleksandrov-Pogačnik, Nina. 2001. »Smisao oblika«. U: *Zbornik o Branku Vodniku*, ur. Tihomil Maštrović. Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 19–27.
- Barac, Antun. 1926. »Branko Vodnik«. *Srpski književni glasnik*, knj. 18, str. 427–434.
- Brković, Ivana. 2007. »Ideje književne povijesti i metodološki pristupi u književnopovijesnim sintezama Branka Vodnika i Mihovila Kombolac«. *Umjetnost riječi*, g. 51, br. 3/4, str. 297–325.
- Fancev, Franjo. 1923. »Naučni metodi Branka Drechslera-Vodnika«. *Savremenik*, g. 17, br. 12, str. 528–533.
- Flaker, Vida. 1978. »Branko Vodnik«. *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, br. 7, str. 5–16.
- Haler, Albert. 1929. »Naša književna kritika«. *Nova Evropa*, g. 19, br. 9, str. 273–280.
- Hećimović, Branko. 1980. »Osnovne razvojne težnje i obilježja hrvatskog kazališta i dramske književnosti u doba moderne«. *Dani hvarskog kazališta. Moderna*. Čakavski sabor, Split, sv. VII, str. 5–16.
- Kozina, Filip. 2015. »Osobni kontakti s Poljacima i poljska književnost u ostavštini A. G. Matoša«. *Književna smotra*, g. 47, br. 176(2), str. 163–173.
- Kot, Włodzimierz. 1980. »Linija razvoja hrvatske naturalističke drame«. *Dani hvarskog kazališta. Moderna*, sv. VII, Čakavski sabor, Split, str. 158–180. Preveo Đ. Šaula.
- Matković, Marijan. 1975. »Drama hrvatske moderne«. *Dani hvarskog kazališta, Uvod. Eseji i građa o hrvatskoj dramati i teatru*, sv. I, ur. Fotez, Marko i dr. Čakavski sabor, Split, str. 211–216.
- Paździerski, Lech. 1969. »Idee »Młodej Polski« i Kraków z początku XX wieku jako literacka inspiracja jugosłowiańskich uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego«. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, g. 12, br. 1, str. 421–451.

- Paździerski, Lech. 1971. »Działalność polonofilska w Jugosławii w pierwszej połowie XX wieku«. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, g. 14, br. 2, str. 447–471.
- Paździerski, Lech. 2009. *Hrvatske teme. Julije Benešić i drugi*. Hrvatsko filološko društvo, Zagreb.
- Petrović, Svetozar. 1972. *Priroda kritike*. Liber, Zagreb.
- Plejić, Lahorka. 1994. »Pogovor«. U: Vodnik, Branko, *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, Privlačica, Vinkovci, str. 111–117.
- Šicel, Miroslav. 1975. »Kritika u doba hrvatske moderne«. U: *Hrvatska moderna. Kritika i književna povijest. Pet stoljeća hrvatske književnosti*, sv. I, knj. 71, Zora; Matica hrvatska, Zagreb, str. 7–26.
- Šicel, Miroslav. 1980. »Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije« Branka Vodnika«. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, sv. 9, str. 227–233.

FROM THE MANUSCRIPT LEGACY OF BRANKO VODNIK:
DRAMA *THE SPHINX*

Abstract

The main subject of the article is the play *The Sphinx* by Branko Vodnik, a dramatic work kept in the author's manuscript legacy at HDA, unpublished and unperformed. One of the most important Croatian literary historians of the first two decades of the 20th century and a prominent public figure of domestic literary life in the modern era and the 1920s, Vodnik remained unread and uncommented upon as a literary author. The task of this article is to describe the manuscript drama with regard to the prevailing poetics of Croatian modern drama.

Key words: Branko Vodnik; Croatian modernism; manuscript legacy; Croatian drama; Croatian-Polish literary relationships